

Ernest Lluch i l'economia de l'Empordà

I

Gràcies per la vostra assistència i gràcies a Atenea, l'Agrupació de Cultura del Casino Menestral, l'oportunitat que em dóna per a parlar sobre "Ernest Lluch i l'economia de l'Empordà", en un dia molt especial; la vigília del seu assassinat a mans de la banda terrorista ETA. Des de fa 9 anys, a l'entorn d'aquest dia Atenea organitza un acte en record i homenatge a Ernest Lluch. La raó d'aquesta iniciativa d'Atenea i del Casino Menestral és coneguda per tothom.

L'Ernest ha estat, com a intel·lectual, com a polític i com a ciutadà, un home profundament vinculat a Figueres i a l'Empordà. Els seus estudis i investigacions, les seves conferències, la seva activitat política, la seva defensa del nostre petit país, tant des dels àmbits territorials, com socials i econòmics, i el suport a iniciatives culturals empordaneses, la seva empremta ha estat profunda i fecunda.

Ernest Lluch un home apassionat pel país i també, per l'Empordà. L'estreta i arrelada vinculació d'Ernest Lluch amb Figueres i l'Empordà l'han fet una persona estimada per tothom i amb una forta incidència a la vida política, cultural i social de la ciutat i la comarca. Tenia aquí, entre nosaltres, molts amics i amigues. Uns vincles que les bales de la mort no varen fer altra cosa que enfortir.

La relació que Ernest Lluch va mantenir amb l'Empordà s'inicia a finals dels seixanta quan adquireix una modesta segona residència familiar a Maià de Montcal, a les Garrotxes d'Empordà com a ell li agradava dir. *Des de aleshores* –recordarà Ernest Lluch a l'any 1987- *Maià ha estat territorialment el punt estable de la meua vida. Allà hi estic censat, allà hi tinc els llibres de capçalera i la música que més estimo. Allà he escrit molts articles i alguns llibres*¹.

Des de Maià de Montcal, que si desplaça sempre que les seves múltiples obligacions polítiques i professionals li permeten, Ernest Lluch desplega molt aviat, gràcies a la seva portentosa capacitat de relació personal, una intensa activitat pública arreu de les comarques de Girona, i molt especialment a l'Empordà, que mantindrà fins a la seva mort, el 21 de novembre de 2000. És precisament a Figueres, on assisteix per darrera vegada a un acte cultural, concretament a la representació de l'òpera "Il Trovatore de Verdi" que té lloc en el Teatre Municipal El Jardí dos dies abans del seu assassinat. Sigui quina sigui la seva primera residència –Barcelona, València, Madrid o

¹ Ernest Lluch. Des de ca l'Aiats de Maià. Article publicat a Revista de Girona (núm. 123, 1987).

Santander-, l'Empordà serà per ell un espai de referència permanent al llarg de la seva vida, un destí personal i afectiu que només compartirà amb València i, en els darrers anys, amb Donostia.

Però l'Empordà no serà per a Lluç un lloc de repòs passiu, sinó un espai de projecció del seu activisme, de les seves inquietuds polítiques i socials (sempre des del socialisme democràtic i catalanista) i culturals d'un ampli registre il·lustrat. El seu tracte humà, cordial i directe, faran d'ell una persona molt popular a l'Empordà. Des d'un bon principi va participar a les reunions clandestines de les plataformes antifranquistes i com a Diputat al Congrés, després d'encapçalar la candidatura dels Socialistes de Catalunya a la demarcació de Girona, fou un diputat molt proper a la ciutadania; una proximitat buscada generosament i sense descans per tot el territori, per ciutats i pobles; per biblioteques, llibreries, cafès i camps de futbol. L'Ernest connectava amb la gent i la gent connectava amb l'Ernest.

També cal remarcar la seva col·laboració constant i generosa amb diverses entitats culturals. Cal destacar dins el seu activisme cultural les seves conferències anuals a l'Atenea del Casino Menestral Figuerenc i la seva col·laboració amb el Festival de Torroella de Montgrí, on la seva recerca en matèria musical va fer possible enriquir la seva programació. Tampoc podem oblidar la donació del seu cavallet de cartró al Museu del Joguet de Catalunya, que s'ha convertit en un dels seus símbols.

L'Empordà exerceix en l'Ernest Lluç una seducció permanent. Més enllà dels tòpics que des de Joan Maragall han fet de l'Empordà una marca registrada de catalanitat i de país amable, pocs territoris del país resisteixen com l'Empordà la prova de reproduir a escala local i amb accent propi la història i la vida continental. Per un il·lustrat com Lluç, que investiga per reformular, seguint l'estela de Pierre Vilar, la història moderna catalana i espanyola, l'Empordà també va ser per a ell un magnífic camp de treball, sobretot el referent als segles XVIII i XIX. Aquesta explicable seducció que l'Empordà exerceix a l'Ernest Lluç és patent en l'obra escrita que va dedicar a la comarca.

Ernest Lluch a “Una teoria de l’Empordà”² reflexiona sobre la germinació de l’Empordà, com a territori d’una profunda personalitat. Les seves reflexions ens ajuden a entendre l’evolució de l’Empordà, i a partir d’aquí, com afrontar alguns dels reptes del nostre futur.

Ernest Lluch apunta que els canvis agraris de finals del XVIII i al llarg del XIX, foren d’una gran profunditat i amb conseqüències socials.

Fonamentalment, es refereix a la penetració del blat de moro i de la vinya. En el primer cas, pels canvis a la ramaderia i a les activitats comercials i industrials derivades d’aquest fet. En el cas de la vinya, Ernest Lluch ho explica de la mà d’un historiador francès, Ernest Labrousse³: “Aquest historiador quan parla de la vinya, parla de les produccions, de la productivitat, etc., però després fa una reflexió de tipus més social, més cultural, i diu que on hi ha una vinya hi ha un carrer que es perllonga a les grans ciutats”. Això explica, segons Lluch, que l’Empordà del XIX tingués una característica més urbana, de més informació i difusió de les idees, de major integració i de relació amb el món urbà. Destaca, en aquest sentit, que la vinya assolí una gran importància des del punt de vista social, perquè anava lligada als mercats, al comerç.

Ernest Lluch remarca d’aquest Empordà la seva diversitat, que obeïa a diverses raons. Una, perquè hi havia una indústria bastant extensa, bàsicament la indústria del suro, que de Darnius i Agullana va anar baixant cap al Baix Empordà. També hi havia una activitat minera notòria i una indústria fargaire del ferro.

Ernest Lluch ens parla sobre l’arqueologia minera en el Pregó de la Festa del Bassegoda de 1980⁴. Una activitat minera de la que es té constància a l’època del rei Jaume I, que no es coneix la seva història completa, però se sap qui l’explotava en el segle XVIII i que en el XIX es va potenciar l’activitat minera amb l’objectiu, segons Lluch, de construir a Catalunya una economia on la metal·lúrgia i la siderúrgia assolissin un nivell important per a compensar la lleugera indústria tèxtil.

² Conferència pronunciada per Ernest Lluch el 17 de març de 1984 al Casino Menestral Figuerenc. Publicada en format llibre per Edicions Federals (Figueres, 1987) i per Brau edicions (Figueres, 2001) dins el llibre Entrelluchs, una aproximació empordanesa a Ernest Lluch.

³ Ernest Labrousse. Fluctuaciones económicas e historia social. Editorial Tecnos. Madrid, 1962.

⁴ Ernest Lluch. Arqueologia minera a Bassegoda. Pregó pronunciat a la Festa de Bassegoda el 28 de setembre de 1980 i publicada, sense referència d’autor, al Butlletí del Centre Excursionista Empordanès. Números 159–160, maig–juny de 1981.

Lluch ens parla d'una activitat minaire documentada des del segle XIII i fins 1880, des del Bassegoda, passant per Sant Llorenç de la Muga i fins a l'Albera, ocupant a uns quants centenars de treballadors. Una altra activitat, relacionada amb l'anterior, és la de les fargues, una activitat la dels fargaires i de la indústria del ferro que va adquirir una gran importància i que va durar fins molt entrat el segle XIX. Una activitat, que a l'Empordà Lluch situa a la zona entre Darnius, Maçanet de Cabrenys i Sant Llorenç de la Muga.

De la indústria del ferro, cal assenyalar el paper que la nissaga dels Vilallonga de Figueres varen tenir en l'origen dels alts forns de Biscaia, donant lloc a una de les més grans empreses siderúrgiques d'Espanya.

Com recorda Josep M. Fradera⁵: *la idea d'un Empordà únicament agrari no tenia cap sentit per a Lluch*. Efectivament, Ernest Lluch matisa el caràcter fonamentalment agrari de l'Empordà per disposar d'una estructura econòmica diversa i amb connotacions socials importants.

Un altre fet econòmic important que assenyala Lluch és la construcció del Castell de Sant Ferran, a la segona meitat del XVIII, que dóna lloc al desenvolupament del sector de la construcció amb tots els oficis aparellats que aquest fet comporta.

Entre els segles XVIII i XIX, l'Empordà va bastint una estructura econòmica diversificada, que té en el sector agrícola la seva principal activitat i que dóna lloc a activitats manufactureres, derivades del sector primari, i que desenvolupen una important activitat comercial que té els seus referents a Figueres, amb un potent mercat, i Roses, on el port es converteix en un punt important de trànsit marítim de mercaderies.

Al llarg del segle XVIII, més enllà dels efectes de la construcció del Castell de Sant Ferran, l'Empordà, com molt bé descriu Pere Gifre a la *Història de l'Alt Empordà*⁶, és excedentari en diferents productes agrícoles que són comercialitzats més enllà dels límits comarcals, amb un paper destacat del mercat setmanal de Figueres, com a

⁵ Josep M. Fradera. Ponència titulada Ni sirenes ni pastors, o la trampa de la identitat (Actes del Congrés El paisatge, element vertebrador de la identitat empordanesa. Institut d'estudis empordanesos. Figueres, 2007)

⁶ Pere Gifre. El set-cents empordanés: el creixement (1713-1793) dins Història de l'Alt Empordà (Diputació de Girona. Girona, 2000).

espai de contactes comercials, i del port de Roses, tant pel comerç exterior com el que té per destí Barcelona.

Al segle XVIII, el vi és el producte més important de l'exportació empordanesa. Fa un moment, recordava que per Ernest Lluch la vinya assolí una gran importància des del punt de vista social, perquè anava lligada als mercats, al comerç. La vinya i la producció de vi i aiguardent són un dels elements d'interrelació entre els pobles productors i Figueres, reforçant el caràcter urbà de l'Empordà.

Segons Pierre Vilar⁷, les exportacions del Cap de Creus arribaven a 25.000 hectolitres, destacant la producció dels municipis de Cadaqués, Llançà i la Selva de Mar. El mateix Pierre Vilar, destaca que aquesta producció no es produirà ni al segle XIX ni al XX. És precisament a partir de 1879 amb motiu de la fil·loxera que es produeix l'inici d'una decadència del sector de la vinya, que perdurarà fins molt entrat el segle XX. Aquesta situació la viu molt de prop Ernest Lluch, fet que li porta a publicar un article al setmanari 9País a l'any 1977, amb un títol molt significatiu "La vinya amarga de l'Alt Empordà"⁸. En aquest article Lluch posa de relleu la regressió del sector, que de les 14.250 hectàrees que hi havia en l'època de la República, s'havia passat a 8.660 el 1962 i 6.165 el 1972. Els efectes de la fil·loxera varen perdurar durant molts anys. Només cal recordar que a l'any 1893 de les més de 20.000 ha. de vinya només s'havien replantat prop de 5.000 ha. (un 25%). A l'any 1920, la replantació arribava pràcticament a la meitat, amb poc més de 10.000 ha.

A l'article esmentat, Ernest Lluch apostava clarament pel cooperativisme i per augmentar la productivitat de les vinyes i per la qualitat del vi. En quan al cooperativisme, en aquests darrers 30 anys ha experimentat una regressió important. De fet, de la quasi quarantena de cellers inscrits a la DO Empordà, només hi ha 4 cooperatives. Davant l'enfortiment empresarial de cellers de llarga tradició i el sorgiment de nous cellers, s'ha produït un retrocés del cooperativisme, amb la lloable excepció d'*Empordalia*, una iniciativa cooperativista que ha aplegat diverses cooperatives preexistents.

Per altra banda, avui dia és una realitat l'aposta per la productivitat, la qualitat i la imatge. Actualment, la DO Empordà amb una superfície de vinya de poc més de 2.000

⁷ Pierre Vilar. Catalunya dins l'Espanya moderna (Ed. 62, Barcelona, 1986) i basat, en part, en l'informe de Caresmar Una descripció agrícola de l'Empordà de 1780 (BC Arxiu de la Junta de Comerç . Ms 143 bis) i editat pe Ernest Lluch (Ed. Alafulla)

⁸ Ernest Lluch. Article publicat a 9País (Figueres, nº 10, 29 de juny de 1977)

ha. demostra que l'evolució ha passat per la qualitat enfront de la quantitat. Una evolució que va portar a l'expert de vins Robert Parker a escriure el 2005: *Quin descobriment, aquests magnífics vins de la denominació d'origen Empordà. Podria ser l'Empordà el pròxim Priorat?* Segur que sí, si els empordanesos ens convertim en els primers defensors d'aquest producte del nostre petit país. Ernest Lluch ho deia d'una forma molt clara: *La necessitat d'accentuar la nostra personalitat ha de passar per consumir els productes de la nostra terra, desplaçant els vins forans.* I amb això, encara tenim molt camí per recórrer. Només cal veure la carta de molts restaurants empordanesos, les estanteries de molts establiments i l'actitud personal de molts a nivell individual, per comprovar que ens fa falta molta autoestima en la defensa del vi de l'Empordà.

Actualment, segons l'Observatori de la Vinya i el Cava, la comercialització de vi amb la denominació d'origen Empordà, que compren cellers de l'Alt i el Baix, a l'any 2008 és de 45.335 hectolitres, destinant-se 41.798 hl. al mercat espanyol (91,20%) i 3.537 hl. al mercat exterior (7,80%). Amb una tendència d'evolució diferent. Mentre la comercialització en el mercat espanyol creix un 13,8% i decreix un 4,6% respecte a l'exterior, en relació a l'any 2007.

Cal destacar, en aquests darrers anys, la recuperació de la vinya i l'olivera a les feixes de l'Albera i el Cap de Creus, amb els seus efectes positius en el paisatge empordanès i en la qualitat del producte. Remarcant la creació a l'any 2008 de la DO Oli de l'Empordà.

Tornant a l'activitat econòmica a cavall entre el XVIII i el XIX, a banda del predomini de la producció vitícola, ens trobem en menor escala, l'aiguardent, amb importants destil·leries a Figueres, i també s'exporta des dels ports empordanesos, fonamentalment des de Roses.

Altres productes empordanesos, com l'oli, el blat, la fusta i l'arròs, també són comercialitzats en el mercat català, concretament Barcelona, i són transportats des dels ports empordanesos. Un altre producte que era exportat a altres països del nord d'Europa era el suro. Una activitat localitzada a la zona de l'Albera i amb una important fabricació tapera a Agullana.

El set-cents va ser una època d'una dinàmica econòmica a l'Empordà, que va més enllà dels efectes econòmics que va suposar la construcció del Castell de Sant Ferran. Una dinàmica que Ernest Lluch va posar de manifest, tant per l'Empordà com per

Catalunya, en els seus estudis i treballs del segle XVIII, que contribueixen a donar una nova visió d'aquest període.

En aquesta mateixa línia, l'historiador Jaume Santaló explica la indiscutible capitalitat econòmica de Figueres, reforçada amb la construcció de la fortalesa militar. Però que la dinàmica endegada als segles XVI i XVII, tal com apunten els estudis de Albert Garcia Espuche i Antoni Egea, varen possibilitar un creixement econòmic i demogràfic amb l'enfortiment de Figueres com a centre comercial i mercantil, com a conseqüència de l'expansió d'una important agricultura d'exportació, que tenia el port de Roses com a principal punt de trànsit, tal com he comentat anteriorment. El mateix Santaló, en aquest treball inèdit⁹ en fa una descripció molt clara de la realitat socioeconòmica: *Mercaders de teles, tractants de tot tipus de productes agrícoles però especialment de vi i d'oli, fabricants de pell i de sabó, grans comerciants de quincalla i tot tipus d'eines i estris de consum del que s'ha anomenat la revolució industriosa, un bon nombre de notaris i advocats atrets pel gran volum de transaccions, grans propietaris rurals i, sobretot, una munió d'artesans de tot tipus d'oficis i petits botiguers encarregats de satisfer una comarca abocada a l'intercanvi.*

La manufactura empordanesa del XVIII, posa de manifest tal com assenyala Ernest Lluch, la integració entre el treball agrícola i el treball industrial, és a dir, una manufactura que té com a matèria prima els productes del sector primari. En aquest sentit, destaquen la manufactura llanera en els pobles de Lladó, Sant Llorenç de la Muga i Maçanet de Cabrenys. La manufactura surotapera a la zona de l'Albera (Agullana, Darnius, Sant Llorenç de la Muga, Capmany i la Jonquera), que assoleix una gran importància des de mitjans del XVIII fins a mitjans del XIX, que perd pes en relació al Baix Empordà. A l'entorn de l'any 1860, es calcula una producció de 45 milions de rals anuals i una ocupació laboral de més de 4.000 treballadors, que representava el 93% del total de l'activitat a Espanya¹⁰. En canvi, a l'any 1864 a la zona de l'Albera només resten prop de 1.000 treballadors en el sector¹¹. L'activitat surera empordanesa es manté fins avançat el segle XX, Per altra banda, també cal destacar la conserva de peix i la producció de vi i aiguardent en els municipis del litoral, amb destil·leries, com deia, a Figueres, on també adquireix notorietat l'adoberia.

⁹ Jaume Santaló. Treball inèdit. Capítol I Sobre els orígens del republicanisme empordanès.

¹⁰ Francisco Gimenez Guted. Guía Fabril e Industrial de España (Libreria Española/ Libreria del Plus Ultra. Madrid/Barcelona, 1862)

¹¹ Per un estudi complert de la indústria del suro, vegeu Joaquim Alvarado, El negoci del suro a l'Alt Empordà (s.XVIII-XIX) (Museu del Suro de Palafrugell, 2002).

Precisament, la fabricació de pells adobades, concentrada pràcticament en la seva totalitat a Figueres, va convertir a l'adoberia en la principal activitat industrial de Figueres al segle XIX, juntament amb la fabricació de sabó, amb un volum d'exportació anual a mitjans del segle de 50 tones de pells adobades, produïdes per una gran quantitat de petites fàbriques, tot i algunes iniciatives per a la seva modernització amb la concentració de capitals i producció, tal com descriu Santaló en el treball esmentat. A principi del segle passat existien 30 adoberies i al 1930 només en quedaven 3 de fàbriques. Ara només en queda una ubicada a Vilafant.

L'economia empordanesa a principis del segle XX, continuava essent dominada per l'agricultura; mentre a la capital Figueres, el sector dominant era el comerç¹². El feble sector industrial continuava molt lligat a la transformació de productes agrícoles. És així, segons les dades que aporta Joaquim Botet i Sisó¹³, que ens trobem a l'Alt Empordà premses d'oli, molins fariners, farineres, fàbriques de transformacions vinícoles. Altres activitats manufactureres lligades a la construcció com forns de ciment, de calç, bòbiles i rajoleries. O dins del sector del tèxtil amb unes poques fàbriques repartides entre la fabricació d'espardenyas, esclops i gèneres de punt.

La indústria del metall, caracteritzada per l'empresa familiar i concentrada a Figueres, tot i alguns referents en el primer terç del segle XX, només pren una significació a partir de la dècada dels 50 amb motiu de la política econòmica autàrquica del règim franquista, donat la manca d'importacions, que comporta el naixement d'iniciatives empresarials, moltes desaparegudes avui dia, que viuen una etapa expansionista als anys 60 amb la mecanització de l'agricultura, la incipient activitat turística i el "desarrolisme" de l'època.

No és la meva intenció fer una diagnosi de l'evolució de l'estructura econòmica empordanesa. Només deixar constància, a partir de la teoria de Lluch, que Figueres i l'Empordà ocupen un lloc preeminent a Catalunya quan es donen unes característiques determinades en l'àmbit socioeconòmic, que passen per la diversificació de la seva estructura i l'aposta per la modernitat, així com un important

¹² Per un estudi complert de l'estructura econòmica de Figueres a finals del dinou i primer terç del vint, vegeu el treball de Jaume Santaló, titulat de vila menestral a ciutat: radiografia socioeconòmica de Figueres, 1894-1936, dins Figueres 1900-1936. Imatge i història de la Catalunya republicana (Ajuntament de Figueres, 1999).

¹³ Joaquim Botet i Sisó. La província de Girona, volum corresponent a la Geografia General de Catalunya.

bagatge cultural, una societat civil dinàmica i compromesa i els efectes de la proximitat amb França.

Però, tot això no passa per casualitat, sinó quan, tant des de l'àmbit polític i institucional, i, també, això és bàsic, des de la mateixa societat civil existeix una voluntat de compromís amb la cosa pública. Tot plegat, fa que des de l'Empordà es porti la iniciativa, anant per endavant de les coses, amb un gran sentit de l'anticipació per a preparar-se davant els reptes del futur.

III

A "Una teoria de l'Empordà" Lluch explica que a l'Empordà des de mitjans del segle XVIII i al llarg del XIX hi ha un nombre de persones que es mouen en la direcció de la il·lustració liberal amb aquesta reflexió: *Una il·lustració que no fa incompatible ni la il·lustració ni el sentit liberal, ans els fa compatibles amb un reconeixement i amb un interès envers les coses públiques catalanes.* Aquesta característica empordanesa d'una gran difusió cultural i d'una gran influència de les idees que arribaven d'Europa arrenca, com a mínim, pels volts de 1760 i no es truncarà fins a la Guerra Civil. Aquest factor cultural, juntament amb els factors econòmics i socials i un tercer de caràcter geogràfic, com és la proximitat amb França, contribueixen a configurar la personalitat de l'Empordà, segons la teoria Lluch. Una personalitat enriquida pel compromís de moltes persones per la cosa pública.

Un exemple del dinamisme de la societat civil empordanesa el trobem a la primera meitat del segle XIX amb les iniciatives de l'habilitació del port de Roses, la construcció d'una línia de ferrocarril Sant Joan de les Abadesses-Olot-Figueres-Roses i la d'un canal navegable Figueres-Roses, que segons explica l'historiador Jaume Santaló en el treball esmentat¹⁴: *Constituïen les tres potes del gran projecte burgès de desenvolupament econòmic que s'estava impulsant des de l'Empordà en els anys de la revolució liberal. Un projecte ambiciós que ens permet entreveure una societat especialment dinàmica i ben predisposada als canvis que s'estaven vivint en el context de definició i consolidació de les estructures econòmiques i polítiques del nou estat liberal.* Unes iniciatives que constituïen un clar exemple d'anticipació als canvis que s'apropaven i, alhora, una clara voluntat d'establir un eix pirinenc Empordà-Garrotxa-Cerdanya que donés connectivitat a les activitats mineres i industrials de les comarques interiors amb Figueres i el port de Roses.

Només l'habilitació del port de Roses pel comerç d'importació i exportació va fer-se realitat. Un port que va tenir un paper important en el desenvolupament econòmic de l'Empordà als segles XVIII i XIX. L'augment de l'activitat econòmica va anar aparellada a l'augment de l'activitat portuària. Com a exemple, a l'any 1860, el port de Roses va tenir un moviment de mercaderies valorades en més de 10 milions de rals, concentrant prop del 20% del total dels ports gironins i esdevenint el setè port català¹⁵

Així, com anys més tard, el 1856, la construcció de la carretera Figueres-Roses, base de l'actual i part del projecte no executat Lleida-Port de Roses. Les causes de la no execució d'aquest projecte ens l'explica d'una forma molt clara Jaume Santaló en el treball esmentat: *A partir de 1833, la nova divisió administrativa provincial derivada de la implantació de l'estat liberal, amb capital a la ciutat de Girona, va relegar de forma arbitrària a un segon terme els seus dos principals centres econòmics i demogràfics que eren, en aquest ordre, Olot i Figueres.*

Efectivament, la nova divisió provincial acabarà, entre altres coses, imposant un model radial a les comunicacions, en benefici de la capital, en detriment d'altres projectes que naixien impulsats des dels estaments locals de les zones econòmicament dinàmiques. Aquesta visió del territori perdura encara avui. A finals del segle XX, l'*Eix transversal*, que enlloc d'enllaçar Lleida – Vic – Olot - Figueres; s'acaba convertint en l'actual Lleida – Vic - Girona. Més recentment, l'*Eix transversal ferroviari*, proposta emblemàtica del PSC en infraestructures a les eleccions al Parlament de Catalunya

¹⁴ Jaume Santaló. Treball inèdit. Capítol II La “liberal Villa de Figueras”.

¹⁵ Jaume Santaló (Coord.). Roses 1875–1975. Del model comercial a la revolució turística. Ajuntament de Roses (Roses, 2000).

del 2003, amb el traçat Lleida – Igualada – Manresa – Vic – Olot - Figueres; s'acaba convertint al seu pas pel DPTOP, en el traçat Lleida – Igualada – Manresa – Vic – Girona.

El model radial, el model provincialista, no era el model de Lluch. Ernest Lluch tenia una visió comarcalista del territori, defensava una Catalunya en xarxa. L'Empordà de Lluch és la suma de l'Alt i el Baix; d'un Empordà que mira cap a la muntanya, cap a la Garrotxa. Des d'aquesta visió, Ernest Lluch troba desafortunada la terminologia administrativa del Pla de l'Estany. Lluch era un ferm defensor del concepte de les Garrotxes d'Empordà.

La personalitat de l'Empordà tindrà, segons Lluch, un clar referent en l'àmbit polític, el republicanisme federal empordanès. Però també, serà exponent d'un ideal cívic que dóna lloc a una societat civil amb capacitat de lideratge social i de compromís amb el País.

Cal remarcar la interrelació entre la base social del federalisme i l'estructura econòmica empordanesa. L'historiador Josep Clara¹⁶, dibuixa una estreta correlació del vot republicà amb tres zones: Figueres, pel seu caràcter urbà; la zona surotapera del nord de l'Empordà, i la zona amb predomini de la vinya i de l'olivera.

Tots aquests factors, a partir de mitjans del segle XIX, derivats d'uns ideals polítics i cívico-culturals, acompanyats d'una evolució econòmica, amb la creació d'empreses i un augment de la indústria i del comerç, possibiliten la creació d'institucions educatives de gran nivell, de societats com, entre altres, el Casino Menestral o l'aparició de diverses publicacions, com a signe de la riquesa cívica i cultural de la societat empordanesa.

Ernest Lluch era un home arrelat a la terra, un home d'un fort compromís, des de l'acció política i des del pensament, amb la realitat social, cultural i econòmica que l'envoltava. Ara fa més de 30 anys, Lluch escrivia que l'agricultura havia de ser productiva. Defensava, entre altres, una llei de contractes de conreus, una llei de protecció de pràctiques de treball en comú i una planificació urbanística que fixés les terres agrícoles, per evitar-ne l'especulació. D'aquests tres instruments, s'ha legislat sobre dos. El pla director de l'Empordà el 2006 i la llei de contractes de conreu el 2008.

¹⁶ Josep Clara. El federalisme a les comarques gironines, 1868-1874 (Diputació de Girona, 1986)

Lluch també defensava, a finals dels anys, 70 que el camp havia de tenir una vida equiparable a la ciutat. Avui, la dicotomia entre vida urbana i vida rural ha desaparegut a l'Empordà. Per això, avui podem afirmar que l'Empordà és com una gran ciutat amb molt de verd. És evident, que la qualitat de vida i la prestació de serveis en els nostres pobles ha millorat molt. Es va frenar el despoblament i l'avenç no ha anat lligat al camp, sinó al nou paper dels nostres pobles com a espais de 2ª residència i de 1ª per a molta gent de la ciutat. Un factor, que ha donat lloc a un fenomen nou, la mobilitat.

Els federals del XIX, eren homes compromesos amb la modernitat de l'agricultura, com destacava Lluch, i també ho feien des de l'acció i el pensament. Persones, la majoria de les quals vinculades amb aquesta casa, com Joan Tutau, que fou ministre d'Hisenda a la 1ª República i vice-president del Casino Menestral. De Joan Tutau, vull destacar un treball seu del 1888, amb un títol prou significatiu: *Medios de levantar la agricultura del Ampurdán de su postración, ocasionada por la pérdida de sus viñedos, la poca producción de sus olivares y el bajo precio de los cereales*¹⁷.

Pere Gifre, historiador i president de l'IEE en un dels epílegs del llibre "Fem Empordà. Economia i territori"¹⁸ fa aquesta reflexió sobre el lideratge social de la burgesia agrària del XIX: *El moment actual, em porta a pensar en un altre moment en què la societat empordanesa es va preparar davant l'arribada del tren, ara fa cent cinquanta anys. La societat empordanesa, liderada per la burgesia agrària, amb Narcís Fages de Romà al capdavant, es va preparar convenientment per a l'ocasió. L'arribada del ferrocarril, es preveia, suposaria l'entrada de blat i cereal procedent de Castella i això faria baixar els preus. Davant la competència del blat castellà, la societat agrària empordanesa es mobilitzà de manera que la seva renda no hagués de dependre exclusivament de la producció cerealícola. Per fer-hi front es va proposar tot un projecte de canvi de l'activitat agrícola, un projecte que passava per la incorporació de prats artificials, la generalització de la ramaderia i la progressiva substitució del cereal com a conreu majoritari. Al mateix temps que es preconitzava el canvi de conreus, es preparaven les persones que havien de portar-lo a cap. La granja-escola de Fortianell, de les primeres d'Espanya, havia de preparar les persones que havien de conduir els canvis. Tot això, a més, anava acompanyat de canvis en les modalitats contractuals, a fi que el vell contracte de masoveria deixés pas a noves formes de contractació del treball. Tant li fa*

¹⁷ Publicat per Tipografia Sucesores de N. Ramírez y Cia (Barcelona, 1888)

¹⁸ Pere Gifre. Homes, formació i paisatge. El futur de l'Empordà, títol d'un dels epílegs del llibre Fem Empordà. Economia i territori de Joan Armangué (Brau edicions. Figueres, 2008)

que aquests projectes, per diverses raons que no venen al cas, no acabessin de prosperar, el que interessa destacar és que hi havia hagut una crida a la societat empordanesa i que una part important de les forces vives l'havien escoltat, l'havien fet seva i s'havien posat a cercar maneres de fer front a la concurrència dels blats castellans i a preparar-se per al futur. L'activitat agrària era en aquells moments l'activitat capdavantera en el sistema productiu empordanès, canvieu-la ara per activitats del sector terciari, comerç, hoteleria, etc., que representen el 72,14% del PIB el 2006. No estic segur que en aquests moments passi el mateix, ni que hi hagi els Fages de Romà de torn, ni les societats d'agricultura de llavors, que es preparin per afrontar els reptes i les expectatives de l'arribada del tren d'alta velocitat i la resta d'infraestructures previstes.

Totalment d'acord amb Pere Gifre. Mentre a finals del dinou, el sector dominant a l'economia empordanesa, enlloc d'oposar-se a l'arribada del ferrocarril elaboren un projecte de canvi per a preparar-se pel futur. Ara, els sectors econòmics dominants, no només s'hi oposen o hi viuen d'esquenes, sinó que no es preparen per afrontar els reptes de futur.

A part dels exemples esmentats, Pere Gifre ens recorda altres casos: *Com la iniciativa de la Cambra Agrària de l'Empordà fins 1936, liderant, per exemple el pantà de Crespià. A partir del 1939 tot això s'acaba. El pantà de Boadella és el paradigma del canvi: va venir de fora i encara perquè es van queixar des de Girona en el moment que l'aigua del Ter se n'anava cap a Barcelona. Va ser una mena de torna. En el franquisme les coses venien de dalt. En democràcia no hi ha hagut aquests lideratges forts i decidits, ja sigui de Fages de Romà, ja sigui d'Eusebi de Puig o de Carles Jordà, sense moure'ns del món agrari. I em sembla que això és el que es troba a faltar.*

Efectivament, això és el que hem trobat a faltar. La Guerra Civil representa un trencament de la riquesa cívica de la societat empordanesa. A partir de la postguerra, la societat civil queda relegada a la cultura individual. L'exemple de Narcís Fages de Romà i la burgesia agrària del XIX i la preparació davant l'arribada del ferrocarril o el compromís dels federals empordanesos, des de mitjans del dinou i fins al primer terç del segle passat, amb l'ideal cívic, contrasten amb el paper de la societat civil, a partir de la postguerra i en el tombant del nou segle XXI.

Només dos exemples, si avui encara patim l'incomplet accés nord de Figueres de l'autopista és motivat per la influència del lobby hoteler figuerenc dels anys 60-70 dins l'administració de l'època, amb l'objectiu de forçar un fluxe de trànsit per dins el casc urbà de Figueres, l'avui Avinguda Salvador Dalí, per anar a trobar, de forma obligada,

la sortida sud de l'autopista. Ara, la solució vindrà facilitada per donar accessibilitat al Centre Penitenciari Puig de les Basses.

Més recentment, la societat civil econòmica de Figueres ha viscut amb una gran dosi d'autisme la tramitació dels projectes d'infraestructures viàries i ferroviàries. I quan tot ja estava decidit fan públic un manifest¹⁹ defensant una opció que de fet representava posicionar-se en contra del projecte de la nova estació intermodal, d'una gran força estratègica i la primera gran decisió dins la demarcació de Girona que trenca amb la radialitat de la capital provincial. Un altre posicionament, encara més recent, fa un parell de mesos, és la declaració conjunta²⁰ d'associacions empresarials i de comerciants empordaneses juntament amb plataformes ecologistes i partits a l'oposició municipal, en contra de diversos projectes d'infraestructures.

Un posicionament que contrasta amb el pensament de Lluch quan descriu que les infraestructures de comunicació de tot tipus, entre altres factors, són bàsiques pel desenvolupament econòmic²¹, des d'un model de creixement sostenible que sempre havia defensat, com ho posa de manifest el seu compromís en la preservació i protecció del paisatge i territori empordanès. Un exemple, el trobem a l'any 1977 participant als debats "Per un Empordà apte per tothom" sobre el tema dels Aiguamolls, defensant l'alternativa socialista.

A l'Empordà, ens trobem amb una societat civil sense ambició i amb poca de visió de futur, perquè enlloc de preparar-se pels canvis que comportaran les noves infraestructures, hi viu d'esquenes amb una gran indiferència o s'hi oposa. Una actitud que en aquestes darreres dècades ha situat a l'Empordà en una posició més perifèrica i ha contribuït al reforçament del centralisme gironí.

¹⁹ Manifest de maig de 2008 signat per la Federació alt empordanesa d'empresaris (FAE), el Cercle Euram Empordà i Comerç Figueres Associació.

²⁰ Declaració de setembre de 2009 signada per la Federació alt empordanesa d'empresaris (FAE); l'Associació d'hoteleria de l'Alt Empordà; Comerç Figueres Associació; Associació de Comerciants de Roses (ACOR); Tot Comerç de Castelló d'Empúries; Associació de Comerciants de Llançà (ACLL); Unió de Botiguers i Empresaris Turístics de l'Escala (UBET); Plataforma Defensem el Tren de l'Empordà, Plataforma Salvem l'Empordà; la secció local i comarcal d'Esquerra republicana (ERC) i Partit popular (PP).

²¹ Ernest Lluch. L'economia a final de segle. Article publicat a Serra d'Or (núm. 483, any 2000) i al llibre Darrers escrits (Editorial Base. Barcelona, 2005).

Unes actituds, que contrasten, com hem vist abans, amb la societat civil del dinou i amb la de l'etapa republicana del primer terç del segle XX, amb el seu compromís per la modernització de l'economia, amb iniciatives pioneres i la constitució d'entitats representatives dins el sector, i també amb el compromís amb el País.

Per altra banda, la burgesia industrial figuerenca de finals del XIX i principis del XX manifesta una clara voluntat d'implicació a la vida social i col·lectiva de la ciutat. És l'època del mecenatge. Exemples com Marià Vilallonga en la fundació de l'Asil, que comença a funcionar el 1886 i al qual hi fa importants donacions econòmiques. Com Joan Clerch i Nicolau amb un llegat que possibilita el funcionament d'una escola d'arts i oficis, del qual avui perviu la Fundació que porta el seu nom. O com els empresaris Carles Cusi i Pau Pagès, amb trajectòries molt paral·leles. Tots dos amb explotacions minaires de sabonet i energètiques amb la producció d'electricitat. Tots dos són els que fan possible l'existència de dos importants cinemes a Figueres (Sala Edison -1914- i el Teatre Cinema el Jardí -1915-), per posar només uns exemples.

Avui, la burgesia figuerenca del segle XXI, tret d'alguna excepció, com és l'exemple del Museu de la Tècnica de l'Empordà, manté una actitud molt diferent a la del dinou, que va possibilitar, a part d'iniciatives com les explicades anteriorment, importants biblioteques privades, que el mateix Ernest Lluch va tenir l'oportunitat de conèixer i utilitzar en el seus estudis de recerca i investigació del set-cents empordanès i català. O els exemples que he comentat del primer terç del segle XX.

Avui, la burgesia figuerenca demana terrenys públics, per a construir una escola privada d'elit, per a satisfer els interessos particulars d'una iniciativa al servei d'uns pocs.

Els temps canvien. De fet, Ernest Lluch, a l'acte de presentació del llibre "Coses i gent de l'Empordà" de Joan Guillamet²², a l'any 1990, ja feia aquesta reflexió: *Hi ha moltes raons perquè la personalitat de l'Empordà hagi estat molt marcada durant 150 o 200 anys, però també he de dir que, a parer meu, ara ja no hi ha tantes raons perquè aquest caràcter tan propi continuï existint en el futur. Intentaré dir-ne algunes en un sentit o en un altre. Crec que l'Empordà, durant molt de temps, va viure una sèrie de condicions que van donar lloc a un teixit social molt ric. Aquell Empordà era una comarca que, potser com moltes poques a Catalunya, tenia una enorme diversitat en el seu interior, la qual donava una gran complexitat a les seves gents i s'expressava mitjançant el federalisme, un sentiment de llibertat, una catalanitat molt normal.*

²² Joan Guillamet. Coses i gent de l'Empordà. (Joventut. Barcelona, 1989). Acte de presentació a Barcelona el 7 de novembre de 1990.

Antoni Puigvert a "L'Empordà llibre de meravelles"²³ quan escriu sobre la pàtria del federalisme fa aquesta reflexió: *Del radicalisme federal en queda, però, ben poca cosa a l'Empordà actual de cada dia. Políticament, l'empordanès d'avui tendeix a l'escepticisme i a l'individualisme*". Aquesta tendència dels empordanesos és un dels efectes dels canvis socials i econòmics que es produeixen a la segona meitat del segle XX, sobretot, a partir del boom turístic dels anys 60. El mateix Puigvert en fa una definició molt directe: *El franquisme va contribuir a reduir la vida social figuerenca a pura xarxa fenícia*. Una dura definició de l'escriptor empordanès.

Ernest Lluch, junt amb altres autors, va publicar fa quasi 40 anys un article titulat "Gairebé un manifest comarcalista"²⁴, on feien aquesta reflexió: *Recordem que ben sovint són més centralistes i reaccionaris els delegats dels poderosos que estan a la perifèria que no pas els centralistes mateixos*. Una situació, com hem vist, que a l'Empordà s'ha donat a partir de mitjans del segle passat.

Tot plegat, és una conseqüència del model de desenvolupament econòmic que ha experimentat l'Empordà al llarg dels darrers 50 anys. Per això, l'aposta per la diversificació sectorial de l'economia empordanesa és imprescindible per dotar-nos d'una estructura econòmica més equilibrada i sostenible, com deia Ernest Lluch, *tots els monoconreus són dolents, cal una base més sòlida i estable*.

Ernest Lluch defensava que *la indústria vertebrava als països i que la indústria també és compatible amb altres activitats*. En aquest sentit, explicava que la simplificació de la base econòmica pot ser un condicionant pel futur.

La creixent terciarització de l'economia empordanesa, derivada del turisme i de la situació fronterera, dóna lloc a una estructura econòmica poc emprenedora i refractària a la innovació; per tant, conservadora, on els beneficis s'han invertit en el sector immobiliari per obtenir nous guanys ràpids i fàcils. La construcció acaba guanyant a la indústria.

Ernest Lluch acaba, precisament, la presentació del llibre "Sobre coses i gent de l'Empordà" de Joan Guillamet amb aquesta reflexió: *Aquesta especialització, aquesta*

²³ Antoni Puigvert. L'Empordà llibre de meravelles (Edicions 62. Barcelona, 1996).

²⁴ Josep M. Carreras, Eugeni Giral i Ernest Lluch. Article amb el títol Gairebé un manifest comarcalista, publicat a la revista Serra d'or (nº 136, gener de 1971). Publicat posteriorment a Apunts sobre economia i cultura: "Articles de Serra d'or" (Pòrtic. Barcelona, 2002).

simplificació de la base econòmica pot, amb vista al futur, traure riquesa a la comarca i la pot convertir en un país molt dependent de l'exterior.

Efectivament, Ernest Lluch parla d'un model econòmic que relega a la indústria a posicions cada vegada més secundàries i amb una pèrdua de pes específic a la vida social i econòmica empordanesa. Això fa que els empresaris empordanesos, que continuen al front de l'empresa familiar, amb activitats productives capdavanteres en el seu sector representen magnífiques individualitats, però amb escassa participació a la vida col·lectiva.

Aquest individualisme no és només sinònim del món empresarial empordanès, també és la pràctica més habitual dins els professionals dels diferents àmbits i dins el propi món cultural empordanès. En definitiva, una tendència a viure amb indiferència tot allò que succeeix al seu entorn, és a dir, a l'Empordà.

Si per una banda, existeix aquesta tendència a l'individualisme i a la indiferència dels sectors més emprenedors del teixit social, cultural i econòmic empordanès; per un altre costat, es produeix la deriva cap a la radicalitat de plataformes cada vegada més allunyades dels moviments de recuperació i defensa del patrimoni natural i arquitectònic empordanès, que en el seu temps es varen convertir en veritables referents de la societat civil empordanesa amb iniciatives que han donat resultats exemplars (Aiguamolls, Albera, Gavarres, només per citar-ne tres èxits importants). Ara, aquestes plataformes es troben instal·lades en un sector minoritari de la societat des de la defensa de la cultura del no a tot, i solen obtenir el suport de sectors econòmics que afronten els reptes del futur amb escepticisme i pors als canvis.

L'Empordà es troba a la cruïlla del canvi; els nous escenaris de futur com a conseqüència dels efectes de les noves infraestructures reforcen la seva centralitat dins l'espai català transfronterer, generant noves oportunitats, que cal saber guanyar, i nous riscos, que cal saber minimitzar. Uns nous horitzons on l'Empordà i la seva capital, Figueres, han d'enfortir-se com a territori i com a ciutat intermèdia i d'enllaç entre dos sistemes urbans: Perpinyà-Montpellier i Girona-Barcelona; una estratègia definida a principis d'aquest nou segle i que ha quedat recollida en les decisions preses sobre la implantació d'infraestructures i equipaments amb l'objectiu d'ordenar el territori per promoure un model de creixement compacte, és a dir, racional, sostenible, equilibrat i harmònic; que representa la millor defensa per a la preservació del paisatge i del patrimoni empordanès, com a valor i actiu econòmic del territori.

Ara més que mai, l'Empordà necessita una societat civil forta, organitzada i estructurada, que superi les tendències de la indiferència, per un costat, i de la cultura del no, per l'altra. Una societat civil amb capacitat de lideratge social i entesa com a xarxa de grups socials, associacions i entitats, representatives del món econòmic i empresarial, els empresaris i els professionals més rellevants, els sindicats i els col·legis professionals arrelats en el territori, entitats socials i ciutadanes amb una significació notòria. Una xarxa, en definitiva, amb capacitat d'influència en l'opinió pública en l'àmbit dels afers empordanesos de caràcter general.

La via empordanesa, entre la indiferència i la cultura del no, necessita el compromís de la societat civil i amb capacitat de lideratge social; però també necessita del lideratge polític. El lideratge, que segons Josu Jon Imaz, ha de ser capaç de prendre decisions arriscades i estar disposat a la renúncia del poder. Un lideratge, que segons el mateix Imaz, consisteix en prendre decisions sabent que no seran enteses per la societat,

Ernest Lluch és un dels exemples clars de lideratge. Una personalitat amb una capacitat d'iniciativa i de lideratge immensa.

A l'Empordà, el futur no es guanyarà ni des de la indiferència ni des de la cultura del no. Es guanyarà amb el lideratge polític i el lideratge social per generar confiança a la majoria social, fent possible guanyar les noves oportunitats, apostant pel progrés social, cultural i econòmic com a via per a millorar la qualitat de vida i benestar dels ciutadans, preservant el paisatge com a factor d'identitat i fent-ho compatible amb els canvis i transformacions per a la modernització de l'Empordà; així com amb l'avenç i la capacitat innovadora i canviant de la societat empordanesa.

És evident que avui la qualitat de vida dels empordanesos és molt millor que la del segle XIX. Malgrat les crisis cícliques, les condicions de vida dels homes i dones en aquest nou segle XXI, representen un avenç molt important en molts àmbits (laboral, social, econòmic, cultural, educatiu i sanitari). L'estat del benestar impulsat per la socialdemocràcia europea durant la segona meitat del segle XX va representar el salt quantitatiu i qualitatiu dels drets econòmics i socials. Uns drets per a tothom, que a Espanya comencen a arribar a partir de la recuperació de la democràcia. Ernest Lluch ho expressava d'una forma molt clara el 1993²⁵: *Molts homes com Abdó Terradas bregaren pel dret a la igualtat i a la universalitat política. Ara que tenim aquests drets*

²⁵ Ernest Lluch. Pròleg del llibre Reactivar Figueres: economia i ciutat de Joan Armangué ((Editora Empordanesa. Figueres, 1993).

volem que els drets econòmics i socials s'estenguin a tothom. Precisament, Ernest Lluch hi va contribuir d'una forma molt directa en l'extensió d'aquests drets, al ser l'impulsor, com a ministre de Sanitat del primer govern González, d'una de les lleis més importants de la nostra democràcia que va significar, entre altres coses, la universalització de la sanitat a Espanya.

Un drets socials que tenen en l'educació i la formació les eines bàsiques en l'aprenentatge de la vida i per exercir amb plenitud els drets de ciutadania, com defensaven aferrissadament dos grans figuerencs que admirava Lluch, Abdó Terradas i Josep Pallach²⁶. Educació i formació que en el nostre futur immediat, més que mai, es fan imprescindibles com a recurs per generar riquesa i repartir-la en forma de treball. Actualment a l'Empordà, amb una estructura productiva basada especialment en els serveis i en la construcció, un model de creixement amb persones amb baixa qualificació, on més del 80% dels aturats només tenen una formació bàsica; només serà possible el canvi de model productiu amb més valor afegit que aporti innovació i sostenibilitat a partir d'una clara aposta per la formació²⁷.

Ernest Lluch sempre va destacar com el factor de la proximitat amb França va tenir un paper fonamental en el desenvolupament social, cultural i econòmic de l'Empordà. Avui, aquesta proximitat, entesa d'una altra forma, representa el futur. Des d'un nou marc regional europeu, l'Euroregió impulsada per Pasqual Maragall és el referent. Des d'aquesta perspectiva, he presentat al recent Congrés *El fet fronterer. Fronteres, relacions, intercanvis*, organitzat per l'Institut d'Estudis Empordanesos, la comunicació titulada "L'Empordà dins l'espai català transfronterer. Reflexions de desenvolupament

²⁶ Joan Armangué. Figueres, educació i ciutat, conferència d'inauguració del curs acadèmic 2002-2003 de l'IES Narcís Monturiol de Figueres, el 16 de setembre de 2002 i publicada dins el llibre Figueres ciutat oberta (Braú Edicions. Figueres, 2003).

²⁷ Joan Armangué. Nous reptes per a l'economia empordanesa, conferència pronunciada el 14 de desembre de 2007 al teatre municipal de Roses i publicada dins el llibre Fem Empordà. Economia i territori (Braú edicions. Figueres, 2008).

territorial en el marc euoregional”, amb 10 conclusions que defineixen una estratègia

de futur²⁸.

Una estratègia, sota la influència de les idees i el pensament econòmic i territorial de l'Ernest Lluch i Pasqual Maragall. Dos clars referents per a molts i possiblement els

²⁸ Joan Armangué. Conclusions de la comunicació L'Empordà dins l'espai català transfronterer. Reflexions de desenvolupament territorial en el marc euroregional, presentada al Congrés El fet fronterer. Fronteres, relacions, intercanvis (Institut d'estudis empordanesos, Figueres-Roses, 6, 7 i 8 de novembre de 2009): 1) L'Empordà ha de dissenyar una estratègia territorial basada en un model en xarxa i mirant cap al nord, que enforteixi aquest territori en la seva funció de centralitat dins l'Espai Català Transfronterer. Figueres ha d'assolir la capitalitat de l'Eurodistricte i contribuir a desenvolupar un model territorial en xarxa, 2) L'Empordà ha d'impulsar l'articulació de l'Espai Català Transfronterer, enfortint-se com a espai trilingüe i multicultural (català, castellà i francès), on la cultura catalana actui com a element de cohesió i d'integració social d'aquesta nova realitat i potenciant la cooperació transfronterera com a factors de desenvolupament social, econòmic i cultural amb una perspectiva d'equilibri territorial. 3) L'Empordà, com a unitat territorial, ha de superar la vella divisió administrativa entre Alt i Baix, enfortir-se com a xarxa d'àrees urbanes i avançar cap a la seva institucionalització com espai de centralitat dins l'arc mediterrani transpirinenc. Dins aquest procés, és important la creació de la Cambra de Comerç de l'Empordà, com a resultat de la fusió de les cambres existents i amb seus a Figueres, Palamós i Sant Feliu de Guíxols. 4) Les noves comunicacions viàries i ferroviàries valoritzen la funció de l'Empordà com a cruïlla territorial en el context de l'arc mediterrani i, d'una forma especial, dins l'Espai Català Transfronterer que li possibilita desenvolupar un paper de centralitat. 5) Davant un procés d'igualació de preus a l'Espai Català Transfronterer, les mesures a prendre són: a) Política activa de contenció de preus; b) Aposta per la qualitat: evitar la temptació de baixar la qualitat per atendre un increment de la demanda a curt termini; c) Increment dels serveis, tant personals com a empreses: procés de captació de noves empreses per la millora d'aquesta oferta; d) Millorar els factors productius: incidir especialment en la qualitat i formació de la mà d'obra i promoure la implantació de noves tecnologies. 6) La competitivitat de l'Empordà dins el marc transfronterer, passa per la diversificació de la seva estructura econòmica. Cal incidir, en aquest aspecte, en la indústria agroalimentària, comerç i turisme; a la implementació, d'una vegada per totes, aprofitant la situació estratègica, de la logística i per l'impuls a sectors emergents com la producció creativa, les noves tecnologies, els serveis a les empreses i els serveis a les persones. 7) L'Empordà ha d'apostar per la qualitat i la seva singularitat; que passa per implantar la marca turística Empordà i el canvi de denominació de la costa empordanesa, recuperant el nom històric de les Marines de l'Empordà, generant sinergies amb els territoris del seu entorn, en el marc de l'Espai Català Transfronterer, i amb l'objectiu de trencar la forta estacionalitat actual. 8) La protecció del paisatge en tant que factor identitari de l'Empordà i actiu econòmic, requereix la declaració de Reserva de la Biosfera com a primer pas, per a després fer-lo extensiu a l'altra banda dels Pirineus, fet que representaria una important contribució per impulsar una especial atenció a la fauna i la flora de la zona, al desenvolupament del territori i l'equilibri de la seva economia; d'un territori transfronterer que té un interès fonamental de caire naturalista. 9) La potenciació de l'activitat logística amb el desenvolupament de Logis Empordà, ha de representar un impuls a la diversificació i complementarietat econòmica de l'Empordà i de reequilibri de l'activitat logística en l'àmbit de l'Espai Català Transfronterer, possibilitant dotar d'una nova funcionalitat logística a l'Estació de Portbou i d'impulsar l'activitat comercial del Port de Palamós. 10) La cooperació i col·laboració transpirinenca, entre la UdG i la Universitat de Perpinyà, és possiblement la única via que té l'Empordà per tenir una participació real en aquest àmbit. Des d'una perspectiva empordanesa, d'una forma prioritària, s'ha d'apostar per la formació professional dotant d'oferta formativa per donar valor afegit a l'activitat econòmica.

dos personatges de la Catalunya contemporània que millor han interpretat l'Empordà d'ahir i d'avui, i que millor n'han plantejat nous horitzons de futur.

Des del nou marc regional europeu, impulsat per Pasqual Maragall, i des dels paràmetres que entronquen amb el pensament d'Ernest Lluch sobre l'economia empordanesa, que passen per la defensa de la seva modernitat i de la diversificació de la seva estructura econòmica, cal reforçar la personalitat de l'Empordà del segle XXI. D'un Empordà no tancat en si mateix, sinó obert al món i preparat per afrontar els nous reptes de desenvolupament econòmic²⁹.

És un Empordà que ha de trencar amb la vella divisió administrativa entre l'Alt i el Baix; és un Empordà que ha de tenir la dimensió adequada per desenvolupar un paper de centralitat dins l'Euroregió i fonamentalment dintre l'Eurodistricte transfronterer; és un Empordà que ha de tenir una economia més diversificada; és un Empordà que ha de tenir més poder social, econòmic, cultural i polític.

En definitiva, com deia al principi les reflexions de l'Ernest Lluch ens ajuden a entendre l'evolució de l'Empordà, i a partir d'aquí, com afrontar alguns dels reptes del nostre futur, la construcció de l'Empordà del segle XXI.

Per acabar, vull entroncar amb les paraules de l'inici d'aquesta conferència, quan deia que l'Empordà exerceix en l'Ernest Lluch una seducció permanent. Una seducció intel·lectual, però també vital. Una seducció en doble direcció. Per aquest motiu, el nom de l'Ernest Lluch forma part del nomenclàtor figuerenc, amb una Plaça, una Biblioteca (la del Casino Menestral) i un CAP que porten el seu nom. El propi Ernest, com a exemple de la seva qualitat humana i de la seva relació amical amb Figueres, deixa aquest testimoni a la dedicatòria que escriu en el Llibre d'Honor de l'Ajuntament: *A l'Ajuntament i en el seu nom a tot Figueres l'agraïment d'una persona que només ha rebut amabilitats i invitacions d'aquesta ciutat.* El 17 de març de 1984, el mateix dia que es recuperava la biblioteca que ara porta el seu nom, Ernest Lluch, deixa escrit en el Llibre d'Or del Casino Menestral Figuerenc aquestes paraules: *Al Casino Menestral de Figueres, un dels centres fonamentals en el treball per les llibertats, per la democràcia i per les classes populars, en el que hi ha hagut homes tan eminents com Narcís Monturiol, Sunyer i Capdevila i Joan Tutau. Amb l'homenatge a tots ells.* I en

²⁹ Ernest Lluch. L'economia a final de segle. Article publicat a Serra d'Or (núm. 483, any 2000) i al llibre Darrers escrits (Editorial Base. Barcelona, 2005).

un text de 1993³⁰, ens dóna la clau d'aquesta història d'amor correspost que va mantenir amb l'Empordà al llarg de més de 25 anys: *Comprenc l'orgull de ser de l'Empordà. La tramuntana, el federalisme, la Muga tan propera de la llibertat durant tants anys, els artesans de les fargues, el poema de Joan Maragall que tants portem als llavis, aquest gran i inacabable cel, a un extrem a Can Falgars, gairebé tocant la Mare de Déu del Mont, i a l'altre amb la Roses del meu mestre Jaume Vicens Vives... són tantes les raons perquè el cor s'eixampli de bat a bat...*

³⁰ Ernest Lluch. Pròleg del llibre Reactivar Figueres: economia i ciutat de Joan Armangué ((Editora Empordanesa. Figueres, 1993).